

Among traditional beliefs considers the existence and Christian cosmogonic beliefs of Ukrainians, traced the transformation of the faith of Ukrainians in the power of words, magic, special people and human relationships; the important place of beliefs in superstitions, magic and conspiracies; focused on importance in the daily life of the beliefs related to pregnancy, birth and child care.

Key words: beliefs, tradition, religion, magic, culture, life, modernity.

O. DANYLINA, T. CHUHLIB TRANSFORMATION OF TRADITIONAL BELIEFS OF UKRAINIANS IN LIFE AND FICTION

The article presents the analysis of existence of the traditional beliefs of the Ukrainians and their transformation based on publications in periodicals and literary works of Ukrainian writers.

Among traditional beliefs there've been considered the existential and Christian cosmogony beliefs of the Ukrainians, tracing the transformation of the faith of the Ukrainians in the power of words, magic, special people, and human relationships; the important place of beliefs in superstitions, magic, and conspiracies; focus on importance of the daily-life beliefs related to pregnancy, birth, and child care.

The article deals with the existential and Christian cosmogony beliefs of the Ukrainians. The traditional cosmological view of the Ukrainians is a people's mythological system of beliefs on the nature and origin of the world, stars and solar system bodies. In some places traditional beliefs about heaven have become extremely Christian overtones.

To this day Ukraine has survived belief in the divine, the sacred nature of the sun. A month in the traditional world outlook of the Ukrainians, too, is the power of God, from which human life depends.

Also, the evolution of the faith of the Ukrainians in the power of words, magic, special people, and human relationships has been traced. A wide range of folk beliefs of the Ukrainians

associated with people, which were attributed supernatural properties such as the witch. The most vivid artistic embodiment of faith people have of witches is the story of Gregory Kvitka-Osnovyanenko "Konotop witch".

Many beliefs in various superstitions, the power of spells and incantations take pride of place in the worldview and traditional perceptions of the Ukrainians. About the power of a love spell they say, for example, in the song on words by Levko Lepky, the stories by Marko Vovchok, Oksana Zabuzhko, in Lesya Ukrainka's "Forest Song", in the novel by Lina Kostenko

The Ukrainian folklore tradition gives anthropomorphic features not only to the properties of the elements, forces of nature, but a social phenomenon and days of the week. Since ancient times every day of the week had its own characteristics and features – "easy" and "difficult", "male" and "female".

Many of the modern beliefs are associated with family rituals. Beliefs related to pregnancy, birth, and child care. Parents often think about the fate of the child, whether he/she will be happy or not. This theme is considered in Taras Shevchenko's and Lina Kostenko's poetry, the stories and novels by O. Storozhenko, Marko Vovchok, Oksana Zabuzhko, Lina Kostenko.

So, traditional beliefs of the Ukrainians have extremely strong roots, prevailing in different spheres of life, in modified form, today. It is the organic intertwining of the ancient people's concept of life with a modern one, there are both Christians and pagan cosmogony ideas about the structure of the world. The longest-lasting was the people's faith in the power of words, the power of prayer and curses, in a family of magic and human relations. Evidence of immortality of the ancient beliefs of the Ukrainians can be found in the works by T. Shevchenko, Lina Kostenko, V. Stus, V. Krishchenko, G. Kvitka-Osnovyanenko, O. Zabuzhko.

Стаття надійшла до редакції 5.11.2018

УДК 82-31:821-161.2

ДРОЗДОВСЬКИЙ Дмитро

АУТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВИЯВ ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «ДИВНИЙ ВИПАДОК ІЗ СОБАКОЮ ВНОЧІ» МАРКА ГЕДДОНА)

У статті розглянуто особливості світогляду Кристофера, протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі» англійського письменника Марка Геддона. Наголошено на тому, що світогляд головного героя втілює принципи сциєнтистського пізнання дійсності та виявляє ознаки нового гуманізму. Окреслено когнітивну специфіку мислення юнака із синдромом Аспергера: неможливість розрізняти іронію та конотативне значення слів, особливості сприйняття Бога й трансцендентного, ідеалізація математики та концепції «простих чисел» тощо.

Ключові слова: постпостмодернізм; «Дивний випадок із собакою вночі»; Марк Геддон; аутизм; сучасний англійський роман.

© Дроздовський Д., 2018

Вступ. У романі «Дивний випадок із собакою вночі» перед читачем зображено протагоніста із синдромом Аспергера, котрий має проблематизовані стосунки із суспільством. Кристофер — соціопатичний персонаж, тобто такий, для кого суспільство постає джерелом загроз і небезпек. Зовнішній світ не знає про особливості психіки та темпераменту героя, а тому несвідомо може викликати в нього роздратування, напади люті й паніку. Кристоферові значно комфортніше перебувати в замкненому світі свого простору, що обмежується школою, кількома сусідами та школою. Часом навіть комунікація із сусідами є травматичною для хлопця.

Аналіз досліджень і публікацій. У «Нотатках про метамодернізм» (Vermeulen, Van Den Akker, 2010) ідеться про реактуалізацію в сучасному культурному дискурсі таких концептів, як щирість, наївність, любов, які були піддані критиці в постмодерністських текстах. У такому разі голландські дослідники Р. Ван ден Аккер і Т. Вермулен визначають як риси (характеристики) одного з «мисів» метамодернізму ті, що традиційно належать до дискурсу гуманізму й визначають його епістемологічну сутність. Сьогодні важливо проаналізувати, у який спосіб у сучасній англійській літературі відбувається окреслення ідей гуманізму або ж «нового гуманізму». Останнє поняття часом використовують як термін на позначення одного з напрямів постпостмодерністської культури.

Образ соціопатичної особистості активно репрезентований у дискурсі сучасної культури. Ідеться не лише про літературу, а й про кінотексти, що набувають значно більшої популярності й мають більші можливості впливу на аудиторію. У серіалі «Шерлок» перед нами образ головного героя зображено саме в площині соціопатії. Шерлок — «високоактивний соціопат», який прагне специфічних стосунків із зовнішнім світом. У серіалі «Доктор Хауз» так само створено образ діагноста, наділеного винятковими професійними навичками, якого доцільно схарактеризувати як соціопата. Ці два фільми, що стали культовими в епоху постпостмодерну, в особливий спосіб репрезентують образ соціопатичної людини, яка водночас виявляє новий тип світорозуміння, комунікацію із зовнішнім світом тощо. На перший погляд, такі персонажі видаються мізантропами, які постають проти традиційних гуманістичних цінностей, іронізують із надмірної «людяності» тощо.

Проте специфіка зображення героїв у текстових і кінонарративах дає підстави порушити питання про новий гуманізм, представлений у психології та поведінці таких персонажів-соціопатів.

Із медичної точки зору «основними симптомами соціопатії виступає комплекс ознак та рис, що їх доцільно поділити задля теоретико-методологічної ефективності у соціальній практиці застосування на дві групи. Перша група формується згідно із міжособистісними особливостями спілкування. До неї Х.Г. Хауер <...> відносить : 1) зверхність у комунікації, нестійкість уваги, багатомовність (а іноді – і красномовство), що є абсолютно безвідповідальним та, зазвичай, і неправдивим; 2) егоцентризм та претензійність, повна відсутність самокритики. У соціопата плаче тільки невдаха, а сам він – все добре отримує тільки виправдано, а ось на негаразди він не заслуговує, усілякі прикrostі з ним трапляються випадково; 3) відсутність почуття жалю та вини. Для таких індивідуумів немає ні близьких, ані сторонніх. Усі – лише пішаки у грі по задоволенню власних бажань (самі соціопати чимось нагадують «бездушних андрюїдів», пише Карен Бассюді); 4) повна нездатність до емпатії» (Титаренко, Лісовська, 2010, с. 4). Соціопатія на перший погляд є антиподом гуманістичного мислення, спрямованого на встановлення позитивних контактів із зовнішнім світом, утвердження людських цінностей тощо. Соціопатія оприявнює розрив із зовнішнім світом, що постає джерелом травмування особистості.

Соціопатія співвідноситься із бажанням дистанціюватися від реальності й існувати у замкненому світі, що не виявляє загроз для індивіда. У психологічній та медичній літературі соціопатична особистість часто зображена як така, що містить загрозу для суспільства. Окремі дослідники (Lazarus, 1966, Lazarus, Folkman, 1984) наголошують на підступності «соціопатичного розуму». «Емоційність соціопатичних індивідуумів додає їм наснаги для здійснення своїх хитромудрих планів, бо вона має свою специфіку – це той особливий вид істероїдної емоційності, що поєднується з відсутністю емпатії, це абсолютна центрованість на собі у будь-яких міжособистісних стосунках. Соціопати не знають ані сорому, ані жалю, тому будь-які заклики до їх душі є марними, вони просто не розуміють, про що йдеться» (Титаренко, Лісовська, 2010, с. 5). Водночас у романі «Дивний випадок із собакою вночі»

наголошено на тому, що поведінка, детермінована аутичною свідомістю, постає особливою формою соціопатії, яка не спрямована на «здійснення хитромудрих планів», на чому наголошують І. Титаренко та І. Лісовська. «Основними та загальними для різних видів захисних механізмів рисами, на думку З. Фрейда та його послідовників (А. Адлера, А. Фрейд), є те, що вони: 1) несвідомі, тобто людина не усвідомлює ні причин і мотивів, ні цілей, ні самого факту своєї захисної поведінки відносно певного явища або об'єкта; 2) завжди спотворюють, фальсифікують або замінюють реальність <...>. Російські психологи І. Нікольська та Р. Грановська розглядають психологічні захисні механізми як процеси інтрапсихічної адаптації особистості. У даних процесах беруть участь усі психічні функції: сприймання, пам'ять, увага, уява, мислення, емоції. Проте, залежно від ситуації, основну частину роботи з подолання негативних переживань бере на себе одна з них. Отже, за І. Нікольською і Р. Грановською, психологічний захист – це спеціальна система стабілізації особистості, спрямована на несвідоме обмеження від непрємних, травмуючих переживань, пов'язаних із зовнішніми та внутрішніми конфліктами, станами тривоги, переживанням страху та дискомфорту <...>» (Даценко, 2014, с. 151). Людині апіорі притаманна воля до влади, яка результує зіткненнями й примножує агресію в суспільстві. Г. Зіммель вважає, що індивіди ніколи не «люблять одне одного через ті дрібні речі, які можуть, проте, бути джерелом ненависті» (Зіммель, 1994, с. 115). У постпостмодерністських творах маємо утвердження гуманістичних ідеалів із одночасним розумінням людської природи як самодеструктивної та небезпечної стосовно себе й зовнішнього світу.

Постановка проблеми. Для Кристофера світ стає безпечним тоді, коли в ньому наявні чіткі логічні причиново-наслідкові зв'язки. Водночас позитивістська стратегія мислення не нівелює розмислів протагоніста про життя, смерть, смисл існування. У романі М. Геддона головний герой, наділений винятковими інтелектуальними здібностями, розмірковує про життя і смерть в екзистенціалістській площині. Кристофера доцільно зарахувати до соціопатичних персонажів. Проте його небажання комунікувати зі світом пов'язане з бажанням не примножувати у ньому агресії, що виникає в результаті традиційної зустрічі волі однієї людини з іншою. Для Кристофера світ часто мис-

литься в моделях зіткнення і протистояння саме через те, що люди не прагнуть наслідувати прості числа, а всі ускладнення в ідентичнісному розумінні призводять до ускладненої та конфліктної комунікації.

Кристофер прагне жити у своєму внутрішньому світі. Вихід назовні для нього означає зустріч із невідомістю, що може викликати панічну атаку. Протагоніст роману не сприймає своєї моделі поведінки як «дивної» чи «особливої». Він не відгукується на запитання інших, бо часом перебуває у своєму відомому лише йому світі. Міркування про людське тіло, закони Всесвіту, дорослих має характер енциклопедичних довідок. Він має унікальні розумові здібності: здатний пригадувати математичні закони з надзвичайною точністю. Для героя така робота мозку видається нормальною. Він ніколи не ставить запитань назовні, проте весь час намагається дати відповіді, навіть тоді, коли головного героя не запитують. Натомість запитання викликають у нього, навпаки, мовчання й занурення у власні спогади або внутрішні світи, не оприявлені для зовнішнього спостерігача.

Новий гуманізм постпостмодернізму.

Перед читачами роману репрезентовано цілковито інший тип мислення. Ми не знаємо достеменно, як і чому у певні фрагменти дійсності виникають ті чи ті відповіді, які озвучує Кристофер. По суті, перед нами герой, який уподібнюється «чорній скрині» або комп'ютеру, всередині якого відбуваються складні математично-операційні процеси, не зрозумілі для стороннього пересічного спостерігача. Роман про хлопця з аутичним синдромом перетворюється на репрезентацію людини з новим типом мислення: юнак відчуває дискомфорт від зустрічі з «Іншими», водночас має суто людські почуття любові, скажімо, до мами. Кристоферові притаманна така риса, як упертість, яка впливає зі сприйняття світу як упорядкованого простору. Хлопець не має можливості сприймати конотативні значення слів, а отже, ідентифікувати, коли мовець має певний підтекст у своїх словах. Він чітко орієнтується за написами й знаками під час подорожі. Для нього зовнішній світ є безпечним лише тоді, коли в ньому відбувається чітке дотримання правил. Кристофер вважає, що у непорозумінні між людьми не було б, якби вони належним чином ставилися до правил.

Юнак не боїться розмови з поліцейськими, не боїться їхати в потягах, бо може зустрітись з поганими людьми або втрапити в аварію. Він

здатний чітко прораховувати власний маршрут. Єдине, що викликає в нього дискомфорт і страх, — ситуації, коли герой бачить незбіги між тим, що написано на оголошеннях або інформаційних таблицях, і тим, що відбувається насправді у живому плині подій. Така невідповідність між тим, що можна прорахувати, й тим, що стається в реальності, — чинник найбільших психотравм і паніки, коли хлопець починає сильно кричати й використовувати крик як механізм захисту від дійсності. Реальність має дорівнювати собі так, як прості числа діляться тільки на себе.

М. Геддон експлікує мислення Кристофера як особливу філософію, у якій знаходять вияви новий постпостмодерністський гуманізм і бажання конструювати світ у власній імагінативній реальності як світ упорядкований, із чіткими причинно-наслідковими параметрами. Кожна людина трансформує реальність відповідно до власного життєвого досвіду, намірів та волі. Людина наділена здатністю сприймати цей світ і робити висновки, проектуючи власну поведінку, на основі своєї ж оцінки зовнішнього світу. Кантіанська філософія говорить про непізнаність світу, який існує як *рiч-у-собi*. Натомість Кристофер прагне вийти на інший рівень осмислення реальності: як світу, який не є *свiтом-у-собi*, принаймні не на тому рівні, як для інших людей. Гіперчутливий розум, наділений здатністю миттєво прораховувати кроки людей навколо і власні, перетворює юнака на людину, що має особливу адаптаційну стратегію до виживання у світі. І часом Кристофер зображений у романі не як травмована особистість або людина із певними вадами чи особливими потребами як сильний індивід, який несе відповідальність за вчинки і який готовий протистояти реальності у тих формах, що є природні для нього з огляду на особливості свідомості та психіки.

Хлопець має потужні адаптивні стратегії. Його здатність концентруватися на внутрішньому світі допомагає здобувати ґрунтовні знання, абстрагуючись від подразників зовнішньої реальності та розв'язуючи конкретну проблему. Хоч сам юнак не спроможний аналізувати абстрактні поняття, проте він наділений здатністю блискучого дедуктивного та індуктивного мислення. Не випадково для того, щоб розкрити особливості мислення героя письменник обирає жанровий різновид роману-детективу. Мислення, яке з точки зору клінічної медицини, є «особливим», патологічним, постає механіз-

мом інтенсивної адаптації до умов зовнішнього світу. Юнак не має образ на інших людей, коли ті прагнуть дошкулити йому, використовуючи іронію. Він не реагує на надмірні вияви людської емоційності, а звертається до певних правил, які мають допомогти встановити рівновагу. Кристофер не сприймає емоційних компонентів світу, і це постає чи не найважливішим елементом його соціального успіху, свідчення чого є складений іспит із математики на рівні «А+», чого ніколи не досягали в навчальному закладі однолітки.

Соціопатичний світогляд постає «сциєнтистськи» зорієнтованим. Соціопати мають здатність аналітично «препарувати» дійсність і проблеми, на які натрапляють, використовуючи свої знання. Свідомість соціопата в сучасній англійській літературі представлена як своєрідний комп'ютер, який у різні кризові моменти зіткнення з реальністю завантажує різні файли з різних царин знання, аби максимально скрупульозно проаналізувати ситуацію та дати раду проблемі. Свідомість соціопата уподібнюється комп'ютеру, який має здатність дуже точно й швидко орієнтуватися в проблемних ситуаціях, коли це стосується інших людей. Попри це, що відповідно до класичних медичних уявлень соціопати люди, які мають проблеми із комунікацією та сприйняттям абстрактних понять, вони наділені дуже аналітичним розумом, який не піддається емоційним хвилюванням, а отже, є невразливим у кризові ситуації. Роман М. Геддона розкриває переваги соціопатичного світосприйняття, коли Кристофер здатен працювати як комп'ютер, виявляючи енциклопедичні знання. Брак емоційності є як плюсом, так і мінусом у поведінці соціопатів.

М. Геддон конструює персонажа, який не здатний виявляти емпатії, водночас його намагання дошукатися правди детерміноване особливостями розуму, який працює над упорядкуванням дійсності навколо себе, тож будь-яка незрозуміла ситуація для протагоніста апіорі постає тим, що має бути розв'язане, тобто впорядковане у власній свідомості. Така специфіка діяльності мозку набуває особливої значущості в романі М. Геддона. Мислення Кристофера є «сциєнтистським». Водночас варто зауважити, що постпостмодернізм є тим інтелектуально-мистецьким явищем, яке залучає до власного предметного поля знання з галузей точних наук. Постпостмодерністський художній світогляд інспірований науковими винаходами й наукови-

ми принципами мислення. Кристофер живе у світі фактів і прагне реагувати на зовнішню дійсність, використовуючи тільки фактологічні знання, а в жодному разі не керуючись емоціями. Така життєва позиція, детермінована психо-біологічно, робить героя невразливим для зовнішнього світу, у якому репрезентовано багато виявів емоційності, що призводять до конфліктів і зіткнень між людьми. Для Кристофера такі зіткнення видаються незрозумілими, бо ж він вважає, що якщо жити у власному світі, не переходячи кордонів інших, то можна уникнути проблемних ситуацій, що позначаються на крикові, який є захисною реакцією підлітка. Він своєю життєвою позицією та поведінкою репрезентує «новий гуманізм», який експлікований як філософія *не-заторкування* свободи й волевиявлення інших людей, не переходу кордонів їх приватних, зокрема й психологічних світів.

Кристофер іде до інших людей лише в крайньому випадку, зокрема коли потрібно зібрати докази на користь тієї чи тієї гіпотези про смерть пуделя Веллінгтона. В інших випадках герой воліє перебувати у власній психічній реальності, самостійно визначаючи кордони для себе й не переходячи кордонів у світах інших людей. Фактично доцільно говорити про те, що світ для протагоніста мислиться як множинність реальності, що складається з психологічно-вольових реальностей кожного індивіда. Натомість він прагне пізнати ті локуси дійсності, що існують поза людиною і де немає втручання людської волі, що для протагоніста є джерелом конфліктів і психічних травм. Його гуманізм полягає у філософії невтручання у світ інших людей і пізнання реальності, яка існує не як репрезентація, а в формах, які мають наукове, верифіковане пояснення. Світ традиційного гуманізму, що побудований на засадах ренесансної філософії «вільної людини» гуманістичних цінностей для Кристофера не є прийнятним; навпаки, це джерело постійних проблем, непорозумінь та психічного дискомфорту.

Когнітивні особливості аутичного розуму.

Кристофер у романі не може сприймати метафоричного мовлення й художніх фігур. Він не розрізняє мовлення, у якому вжито слова в переносному значенні або ж де наявна іронія чи сарказм. Для протагоніста роману «Дивний випадок із собакою вночі» таке мовлення містить неправду. «Я ніколи не брешу. Мати казала, що це тому, що я хороша людина. Але це не тому, що я хороша людина. Це тому, що я не

вмію брехати» (Геддон, 2016, с. 23). Тобто для Кристофера брехня – викривлення реальності, «щось, чого не було», «неправдиві історії про речі, яких ніколи не було» (Геддон, 2016, с. 24). Світ в уяві Кристофера, на його думку, — це максимально точно відображення навколишньої реальності. «Саме тому я такий вправний у шахах, математиці й логіці, оскільки більшість людей просто сліпі й вони не бачать багатьох речей, а в їхніх головах є велика кількість вільного простору, який вони заповнюють недоладними або дурними речами на кшталт «Боюся, я не вимкнув газ на плиті»» (Геддон, 2016, с. 144). Для Кристофера реальність не може існувати в режимі «альтернативної реальності»: «Інші люди також мають у своїх головах якісь образи. Але вони інакші, оскільки всі образи в моїй голові – це образи речей, які відбулися насправді. А інші люди мають у своїх головах образи речей, які насправді ніколи не відбувалися» (Геддон, 2016, с. 81). Проте протагоніст упевнений у тому, що у реальності, де немає людини, може існувати множинність, спричинена законами фізики, але не детермінована людською свідомістю, здатною сприймати дійсність не такою, якою та є насправді. Аутична свідомість не здатна розрізнити мовлення, яке побудоване на використанні слів у переносному значенні. Кристофер аналізує світ і те, що в ньому є «правдою», відповідно до критеріїв наукового мислення.

Крім того, він має специфічне сприйняття трансцендентного у світі. Проте попри те, що протагоніст орієнтується на наукове сприйняття реальності, він не заперечує Бога. Образ бога в романі «Дивний випадок із собакою вночі» проблематизований, неоднозначний, проте не заперечений.

«Отець Пітерс сказав:

– Ну, коли я кажу, що рай не в цьому Всесвіті, то це в переносному сенсі. Мабуть, це насправді означає, що вони з Богом.

– А де тоді Бог? – спитав я.

І отець Пітерс пообіцяв, що ми поговоримо про це, якось іншим разом, коли буде більше часу» (Геддон, 2016, с. 37). Кристофер прагне зрозуміти роль і місце «Великого Креатора» у світі, який у сприйнятті більшості перетворюється на ілюзорний, із точки Кристофера, символічний об'єкт. Таке пояснення не задовольняє протагоніста, який хоче зрозуміти принципи світобудови й погоджується з тим, що наразі його свідомість просто не знайшла потрібного правила, аби зрозуміти функціонування Бога: «<...> люди, які вірять у Бога, думають, що Бог засе-

лив землю людьми, оскільки вони – кращі від тварин, але люди – це звичайні тварини, і вони еволюціонують у якихось інших тварин, які будуть розумніші й посадять людей в клітки, наче шимпанзе чи горил у зоопарку» (Геддон, 2016, с. 165).

Протагоніст має специфічну психіку, яка є вразливою для зовнішнього світу; він в особливий спосіб вибудовує комунікацію та поведінку зі світом зовні. Так, Крістофер не може а) сприймати будь-яких тактильних контактів з іншими людьми: «Він підняв праву руку й розвів пальці віялом. Я підняв ліву руку, розвів пальці віялом, і ми торкнулися пучками. Ми так робимо, бо Батько інколи хоче мене обійняти, але мені не подобається обійматися, тож натомість ми робимо цей жест, який означає, що він мене любить» (Геддон, 2016, с. 21); б) споживати різну їжу, що торкається одна одної на тарілці: «На вечерю була печена квасоля, проколі та два шматка шинки, і вони були викладені на тарілці так, що не торкалися один одного» (Геддон, 2016, с. 51); в) торкатися жовтих і коричневих речей: «Гадаю, мені сподобаються рожеві квадрати, але не жовті, оскільки я не люблю жовтий колір» (Геддон, 2016, с. 45). «Проте алу-гобі жовтого кольору, тому я додаю до нього червоний харчовий фарбник і тільки потім їм. Я тримаю маленьку пластикову пляшку фарбника у своїй спеціальній скрині для їжі» (Геддон, 2016, с. 70); г) розуміти жарти, жести і метафори: «Якщо я розмірковую над жартом, то мені треба уявити, що слово має однозначно декілька значень, а це наче водночас слухати декілька музичних творів – це бентежить, збиває з пантелику і зовсім не заспокоює, як білий шум» (Геддон, 2016, с. 13). «Я гадаю, що це (метафори) треба називати брехнею, бо кури не сміються, а на серці не лежить ніяке каміння. Коли я намагаюся уявити собі значення цього виразу, то починаю плутатися, оскільки поки розмірковуєш про зв'язок між смертю собаки й дубом, то забуваєш, про що йшлося» (Геддон, 2016, с. 20). «Шивон також каже, що як стулити рота й гучно видихнути крізь ніздрі, то це може означати, що ти розслаблений, чи занурений, чи сердитий – усе залежить від того, скільки повітря виходить з твого носа, з якою швидкістю, яку форму має твій рот, коли ти це робиш, як ти сидиш, що ти щойно сказав і ще сотні інших речей, які є надто складними, аби збагнути їх за декілька секунд» (Геддон, 2016, с. 20); д) розмовляти і довіряти незнайомцям: «Мені не хотілося говорити з жодним із них, оскільки я був голодний і втомлений і вже поговорив із багатьма незнайомцями, а це було небезпечно» (Геддон, 2016, с. 186); е) користуватися чужими речами, а також ділити речі з незнайомцями: «І мені не хотілося користуватися цим туалетом через калі, оскільки це

були калі незнайомих людей і вони були коричневі, але мені довелося» (Геддон, 2016, с. 163). Попри ці внутрішні обмежувачі, детерміновані особливостями психіки й генетики, протагоніст роману у разі дотримання певних правил постає цілком соціалізованою «нормальною» особистістю, наділеною потужною волею й розумовими здібностями. Крістофер може а) виконувати складні математичні розрахунки (наприклад, скласти з математики іспит рівня А). «І я розгадав цю головоломку, бо зрозумів, що всередині неї є дві засувки у вигляді двох металевих стрижнів у каналах» (Геддон, 2016, с. 216); б) запам'ятовувати найдрібніші деталі: «Батько прийшов додому о 5:48 вечора... На ньому була сорочка в клітинки лай мово-зеленого та небесно-блакитного кольорів, і шнурівки на одному черевіку були зав'язані подвійним вузлом, але на другому – ні» (Геддон, 2016, с. 83); в) намагатися контролювати свої емоції: «Я став робити глибокі вдихи, як радила Шивон, коли мені хотілося когось ударити в школі, і я нарахував 50 вдихів і під часу підносив парні числа до третього ступеня...» (Геддон, 2016, с. 211).

Психіка Крістофера позначена травмами, які він переживає через сварки з батьками. «Інколи батько казав: «Крістофере, якщо ти не будеш поводитися по-людськи, то, чесне слово, я з тебе три шкури спущу» або Мати казала: «Господи, Крістофере, я серйозно замислююсь над тим, аби здати тебе до інтернату», а ще Мати казала: «Ти мене скоро в могилу заженеш»». (Геддон, 2016, с. 51). Сильного удару хлопцеві завдає зізнання місіс Александер про причину зникнення матері: «Розумієш, я гадала, ти знаєш. Ось чому твій тато думає, що містер Шиєрс – дуже погана людина. І саме тому він не хоче, аби ти ходив і розпитував людей про містера Шиєрса. Тому що це збудить погані спогади» (Геддон, 2016, с. 64). Травмує психіку хлопця й цькування з боку Террі: «Террі, старший брат Френсіса з моєї школи, запевняв, що єдина робота, яку мені довірять, – це збирати візки в супермаркеті чи прибирати віслуче лайно в притулку для тварин і що ніхто не дозволить децепешникам керувати ракетами, які коштують мільярди фунтів» (Геддон, 2016, с. 30).

Зрештою, травмувальними для юнака є розмови із оточенням, як-от: «Тож я дістав свого швейцарського армійського ножа, вийняв пилку й міцно затиснув його в кишені, де не було Тобі, на випадок, якщо мене хтось схопить» (Геддон, 2016, с. 138) або ж навіть перехід через темний і людний тунель: «...і я пішов у тунель, намагаючись зосередитися на знаку, який висів на протилежному боці...І я почувався так, наче ступив із кручі на натягнутий над прірвою канат» (Геддон, 2016, с. 146).

Висновки. В аналізованому романі М. Геддона «Дивний випадок із собакою вночі» відхід від емоційного сприйняття постає важливою рисою нової постпостмодерністської ідентичності героя, для якого вияви емоційності створюють значну кількість проблем, що часом мають незворотний характер і призводять до трагічних наслідків. Трагедія життя, висловлюючись метафорично, на думку персонажа роману «Дивний випадок із собакою вночі», може бути елімінована за умов нового типу світосприйняття, яке усуває емоційний компонент в аналізі реальності. Водночас такий відхід від емоційності аж ніяк не є запереченням гуманізму як такого. Новий гуманізм — трансформований варіант гуманізму, у якому редуковано емоційний чинник в аналізі ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Геддон, М. (2016). *Загадковий нічний інцидент із собакою*. (пер. з англ. Анастасія Рогоза). Харків: Клуб сімейного дозвілля.
- Зиммель, Г. (1994). *Человек как враг* В *Социологический журнал*, № 2, 114-119.
- Даценко, Т. (2014) *Ресурси особистості, спрямовані на подолання страху: психологічний захист і копінг-стратегії* В *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, № 1(33), 150-155.
- Титаренко, І., Лісовська, І. (2010). *Явище соціопатичної поведінки як проблема для існування й розвитку сучасного українського суспільства. завдання та можливості соціальної роботи і корекції* // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 4(8). Взято з <http://www.elakpi.ua/bitstream/123456789/5228/1/10%20-%204%288%29%20-%2032.pdf>
- Lazarus, R. (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. Front Cover. McGraw-Hill.
- Lazarus, R., Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York, Springer.
- Vermeulen, T., Van Den Akker, R. (2010). *Notes on Metamodernism*. *Journal of Aesthetics and Culture*, 2.0.

Д. ДРОЗДОВСКИЙ

АУТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ПОСТПОСТМОДЕРНИСТСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ (НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА «СТРАННЫЙ СЛУЧАЙ С СОБАКОЙ НОЧЬЮ» МАРКА ГЕДДОНА)

В статье рассмотрены особенности мировоззрения Кристофера, протагониста романа «Станный случай с собакой ночью» английского писателя Марка Геддона. Отмечено, что мировоззрение главного героя воплощает принципы сциентистского познания действитель-

ности и репрезентирует признаки нового гуманизма. Определена когнитивная специфика мышления юноши с синдромом Аспергера: невозможность различать иронию и коннотативные значения слов, особенности восприятия Бога и трансцендентного, идеализация математики и концепции «простых чисел» и т.д.

Ключевые слова: постпостмодернизм; «Станный случай с собакой ночью»; Марк Геддон, аутизм; современный английский роман.

D. DROZDOVSKYI

AUTHENTIC THINKING AS A REPRESENTATION OF POSTPOSTMODERNISTIC VIEWPOINTS (IN MARK HADDON'S NOVEL "THE CURIOUS INCIDENT OF THE DOG IN THE NIGHT-TIME")

In the paper, the author has analyzed the peculiarities of Christopher's philosophy, the protagonist of the novel "The Curious Incident of The Dog in the Night-Time" by English writer Mark Haddon. It is emphasized that protagonist's outlook embodies the principles of scientific approach of the reality and reveals the forms of new humanism. The cognitive specificity of the thinking of the teenager with Asperger's syndrome has been outlined: the inability to distinguish irony and the connotative meaning of words, the perception of God and the transcendental matters, the idealization of mathematics and the concept of "prime numbers", etc.

Key words: postpostmodernism, "The Curious Incident of The Dog in the Night-Time", Mark Haddon, autism, contemporary English novel.

D. DROZDOVSKYI

AUTHENTIC THINKING AS A REPRESENTATION OF POSTPOSTMODERNISTIC VIEWPOINTS (IN MARK HADDON'S NOVEL "THE CURIOUS INCIDENT OF THE DOG IN THE NIGHT-TIME")

In the paper, the author has analyzed the peculiarities of Christopher's philosophy, the protagonist of the novel "The Curious Incident of The Dog in the Night-Time" by English writer Mark Haddon. It is emphasized that protagonist's outlook embodies the principles of scientific approach of the reality and reveals the forms of new humanism. The cognitive specificity of the thinking of the teenager with Asperger's syndrome has been outlined: the inability to distinguish irony and the connotative meaning of words, the perception of God and the transcendental matters, the idealization of mathematics and the concept of "prime numbers", etc.

In the novel, the protagonist with Asperger syndrome who has problematic relationship with the society has been depicted. Christopher is a sociopathic character for whom society is a source of

dangers. The outside world does not know about the peculiarities of the psyche and the temperament of the hero, and, therefore, unknowingly it can cause his anger and panic attacks.

For Christopher, the world becomes safe when it has clear logical causative bonds. At the same time, the positivistic strategy of thinking does not alleviate protagonist's understanding of life, death, etc. In M. Haddon's novel, the protagonist, endowed with exceptional intellectual abilities, reflects on life and death in existentialist aspects. However, his unwillingness to communicate with the world relates to the desire not to multiply aggression. For Christopher, the world is often conceived in collisions and confrontations precisely because people do not seek to emulate *simple numbers*, and all the complications lead to complicated and conflicting communication. The novel about a teenager with an autistic syndrome turns into a person's representation of a person with a new way of

thinking. Christopher cannot perceive the connotative meanings of words, and, therefore, to identify when the speaker has a certain irony in his or her words. He clearly focuses on inscriptions and signs while traveling. For the protagonist, the outside world is safe only when it is strictly adhering to the rules. Christopher believes that there would be no misunderstandings between people if they were properly treated.

The main thing that causes him discomfort is a situation when the hero sees discrepancies between what is written on announcements or spreadsheets and what actually happens in the live stream of events. Such a discrepancy between what can be understood from the signs and what happens in reality is a factor that causes psychological trauma and a panic when Christopher shouts and uses cry as a mechanism of protection against reality. The reality must be equal to itself as simple numbers.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2018

УДК 81:398(477)

ІВАНОВСЬКА Олена

ЗВИЧАЄВА ДОМІНАНТА УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ БАЛАДИ

У статті порушується проблема регламентації пісенної жанрової парадигми українського фольклору, розглянуто механізми трансмісії традиційних смислів, згенерованих у баладі. Автор обґрунтовує жанрові параметри народної балади, зацентровує увагу на звичаєвій домінанті сюжетної смислогенерації, простежує функціональні модифікації.

Ключові слова: українська народна балада; традиція; трансмісія; звичай; мононорма; фольклор; традиційні смисли; деміфологізація; жанр фольклору.

Вступ. В українській фольклористичній питанні жанрової ідентифікації народнопоетичного тексту завжди було актуальним і в центрі дослідницької уваги. Так, Олександр Потебня у статті «Малоросійська народна пісня за списком XVI ст. Текст і примітки» (1877) проаналізував різні баладові топоси. Франкова стаття «Жіноча неволя в руських піснях народних» (1882) для усіх прийдешніх поколінь дослідників народної словесності стала дороговказом у виявленні поетичних моделей баладового тексту. У ній учений зацентровує на основному маркері сюжету: «рідкий і незвичайний факт» (Франко, 1980, с. 219). М. Сумцов у дослідженні «Народні пісні про отруєння зміною отрутою» (1893) здійснює зіставний аналіз українських сюжетів про сестру-отруйницю з варіантними відповідниками інших слов'янських народів. До розуміння української балади як до площини розгортання юридичного смислу найбільше, на наш погляд, підійшов М. Драгоманов у своїй праці «Фатальна вдова (Карно-психологічна тема в українській народній пісні)» (1888). Почасті цей підхід надалі розвивали: В. Доманицький («Балада про Бондарівну і пана

Каньовського» (1905)), В. Гнатюк («Пісня про покритку, що втопила дитину» (1919)), К. Квітка («Українські пісні про дітозгубницю» (1927)), Г. Нудьга («Українська балада» (1970)) та інші.

Результатом багаторічного вивчення балади як жанру народнопоетичної творчості стала монографія О. Дея «Українська народна балада» (1986), де учений звертає увагу на динаміку сюжету, образність та узагальненість топоніміки та відтворення специфічних «національних обставин» (Дея, 1986, с. 6).

Останнє десятиліття дало нам приклади аналізу цікавих фольклористичних проблем на текстовому матеріалі української балади, скажімо: дисертаційна праця Д. Белобородової-Хруль «Українська народна балада: специфіка хронотопу» (2017). Однак жоден із дослідників не вказував на юридичний характер сюжетної смислогенерації, а домінантну звичаєву мотивему не виводив у жанровопродукуючу.

До сьогодні хрестоматійні публікації досить штучно розміщують текстовий матеріал у рубриці «балади». Чого лише вартує уведення до шкільної програми «балади» «Ой летіла стріла!» Сумнівним видається той варіант, який